

Špatný krok správným směrem

Odškodňování obětí ze srpna 1969

Mrtví a zranění ze srpna 1969, kdy si občané po celém Československu připomínali první výročí okupace země vojsky pěti států Varšavské smlouvy, stojí již celá desetiletí ve stínu obětí „slavnějšího“ srpna 1968. Je to svým způsobem logické, ale to neznamená, že bychom na ně měli zapomínat. Tak tomu ovšem bohužel bylo i v otázce odškodnění. Zatímco oběti okupace se dočkaly zadostiučinění v několika vlnách, rodiny mrtvých a zraněných z roku 1969 vyšly pokaždé prakticky naprázdno.¹

 Až v roce 2020, uprostřed pandemie nemoci COVID-19, se začalo zdát, že na ně konečně přišla řada. V červenci toho roku předložila skupina poslanců návrh zákona, jímž se mělo docílit odčinění „újmý spáchané na občanech České republiky v období prvního výročí okupace vojsky SSSR, MLR, PLR, NDR a BLR od 19. 8. 1969 do 22. 8. 1969“. Konstrukce zákona odkazovala na dřívější zákon č. 203/2005 Sb., o odškodnění některých obětí okupace Československa vojsky Svazu sovětských socialistických republik, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky. Poslanci navrhli projednání zákona v jediném čtení. „Od srpna roku 1969 uplynula doba právě 51 let, po kterou pozůstali oběti čekají na odškodnění, kterého se jim dosud nedostalo,“ znělo zdůvodnění.

Připomínkové řízení k zákonu proběhlo ještě v průběhu července 2020. Ačkoliv ministerstva obrany, práce a sociálních věcí, vnitra, spravedlnosti a financí návrh v obecné rovině přivítala, zejména ministerstvo vnitra kritizovalo jeho nepřilíš vysokou legislativní úroveň.² V srpnu 2020 vypracoval Parlamentní institut stanovisko ke kompatibilitě tohoto návrhu s právem EU.³ Ten byl poté nakonec projednán bez jakékoliv zásadní změny či úpravy v Poslanecké sněmovně až 30. září 2020 a Senát jej schválil 13. listopadu 2020. Tím byl přijat zákon č. 482/2020 Sb., o odškodnění některých obětí potlačení demonstrací k prvnímu výročí okupace Československa vojsky Svazu sovětských socialistických republik, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky.

Při podrobnějším čtení a se znalostí dále uvedených faktů se však ukazuje, že oběti a jejich nejbližší se odškodnění prakticky nedočkali. První připomínka by se dala vznést již k časovému vymezení, kdy měly oběti újmu utrpět. Pravdou sice je, že se hlavní protesty konaly ve dnech 19.–22. srpna 1969, ale první demonstranti se např. na Václavském náměstí v Praze objevili již 16. srpna. Zrovna tak lze na příkladu Bohuslavy Mazné (+ 24. srpna 1969)⁴ ukázat, že ozbrojené složky ještě několik dnů po 22. srpnu vyčkávaly, zda nedojde k dalším protestům, než dostaly rozkaz k ukončení akce a k návratu k posádkám či domů. Nejzásadnější problém zákona ovšem spočívá ve vymezení okruhu osob, které mají nárok na odškodnění v případě, že již obětí nebyjí. Za oprávněné osoby totiž považuje pouze manželky či manžele, pokud manželství trvalo v době smrti nebo zranění oběti, a děti, případně rodiče obětí. Zcela vynechání jsou však jejich sourozenci, což je dvojnásob smutné u osob zemřelých hned v srpnu 1969, neboť prakticky nikdo z nich kvůli nízkému věku (s výjimkou Stanislava Valehracha, nar. 1941) před smrtí nejenže neměl děti, ale ani nežil v manželském svazku. Ani jejich rodiče po tak dlouhém čase

1 Jaroslav Muzikář, otec Danuše Muzikářové zastřelené v Brně 21. srpna 1969, se opakovaně neúspěšně domáhal odškodnění již od počátku 90. let 20. století až do své smrti 22. 4. 2007. Na základě dohody s MV z 12. 6. 1991 se mu pouze podařilo získat 5 220 Kč na zakoupení důstojného náhrobku, který dodnes upomíná na zmařený mladý život jeho dcery. Za poskytnutí informací děkuji PhDr. Janu Břečkoví z Moravského zemského muzea v Brně.

2 Srov. připomínky Ministerstva vnitra ze dne 20. 7. 2020, sp. zn. MV-111912/LG-2020 – viz <https://odok.cz/portal/services/download/attachment/KORNBRPHYJTP/> (citováno k 16. 6. 2024).

3 Viz <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=181416> (citováno k 16. 6. 2024).

4 Viz článek Zapomenuté oběti dne hanby a vzdoru v tomto čísle *Paměti a dějin*.

až na dvě výjimky v okamžiku, kdy zákon vstoupil v platnost, již nežili. Toto vymezení osob, jež mohly žádat o odškodnění, pravděpodobně vycházelo z nekritického převzetí okruhu oprávněných osob dle zákona č. 203/2005 Sb., jehož důvodová zpráva vymezovala, že „osoby oprávněné jsou zranění popř. jejich pozůstalí nejbližší příbuzní a pozůstalí nejbližší příbuzní po osobách zabitých či usmrčených v souvislosti se zraněním“.⁵ Nejspíše byl převzat značně svérázný § 15 občanského zákoníku z roku 1964, jenž po smrti fyzické osoby umožňoval posmrtně uplatňovat právo na ochranu osobnosti manželu nebo partnerovi a dětem, a nebylo-li jich, jejím rodičům. Je však s podivem, že zákonodárce nereagoval na rekodifikaci civilního práva hmotného,⁶ když současný § 82 odst. 2 občanského zákoníku z roku 2012 již okruh rozšiřuje na všechny osoby blízké.⁷

Zákon č. 482/2020 Sb. nabyl účinnosti 1. ledna 2021 a do 31. května 2024 bylo na odbor právní MV ČR podáno jen dvanáct (!) žádostí o odškodnění. V roce 2021 jich bylo podáno a vyřízeno jedenáct, z toho osm kladně. Ve dvou případech šlo o zranění s trvalými následky, v pěti o zranění a v jednom o usmrcení. Zbývající tři žádosti – dvě zranění a jedno usmrcení – byly zamítnuty. V následujícím roce 2022 nebyla podána žádná žádost o odškodnění. V roce 2023 přišla pouze jedna žádost – týkala se zranění a byla vyřízena kladně. Do jara 2024 zatím nebyla přijata žádná další. Celková dosud vyplacená částka činí 620 000 Kč

Náhrobek Danuše Muzikářové pořízený za příspěvek ministerstva vnitra (foto: Jan Břečka)

a skládá se z odškodnění za trvalé následky (2x 90 000 Kč), za zranění (6x 40 000 Kč) a za usmrcení (1x 200 000 Kč).⁸ Nárok lze uplatnit

do 31. prosince 2025, takže dosud žijící oběti nebo výše uvedené oprávněné osoby mají stále možnost ho vznést. Daniel Povolný

5 Viz <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=12814&pdf=1> (citováno k 16. 6. 2024).

6 TAUCHEN, Jaromír - VOJÁČEK, Ladislav - KOLUMBER, David - SALÁK, Pavel - HORÁK, Ondřej: *České právní dějiny po roce 1989*. Masarykova univerzita, Brno 2023, s. 82–85.

7 RYŠKA, Michal: *Občanský zákoník*. C. H. Beck, Praha 2019, s. 142–147. Za všechna doplnění textu týkající se přípravy a projednávání zákona č. 482/2020 Sb. děkuji JUDr. Davidu Kolumberovi, Ph.D., z Katedry dějin a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

8 Za poskytnutí informací o průběhu odškodňování děkuji Mgr. Monice Henyšové, vedoucí oddělení odškodňování z odboru právního MV ČR.